

درآمدی بر نظریه بحران‌داری: پیوند حکمرانی بحران، مدیریت بحران و فعالیت‌های عملیاتی بحران

در هنگام مواجهه با یک بحران چه در سطح سازمان، چه در سطح کشور (که به ترتیب از آنها تحت عنوان بحران‌داری سازمانی یا بحران‌داری ملی یاد می‌شود) برای کاهش آسیب‌های ناشی از بحران‌ها بر "انسان‌ها، زیرساخت‌ها، سرمایه‌ها، و ساحت‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی سازمان و جامعه" هم حکمرانی بحران و مدیریت بحران ضروری است و هم انجام فعالیت‌های میدانی و عملی. از بحران تعاریف زیادی ارائه شده است. بحران عبارت است از "تهدیدی جدی علیه ساختارهای زیربنایی، ارزش‌ها و هنجارهای بنیادی سیستم‌های اجتماعی که تحت فشار زمانی و شرایط بسیار نامطمئن مستلزم تصمیم‌های بسیار حساس و حیاتی است" (Rosenthal, 1998). نویسنده مدعی است هر نوع حادثه یا رخدادی که چهارچوب سخت‌افزاری، نرم‌افزاری یا انسان‌افزاری یک سیستم (چه سازمان چه کلیت یک کشور) را چنان تحت تاثیر قرار دهد که نحوه عمل و در نهایت عملکرد سیستم را به شدت متاثر سازد تا حدی که بقا آن سیستم تهدید شود نوعی بحران محسوب می‌شود. در سطح ملی، بحران اشاره به انواعی از رویدادهای طبیعی یا دست‌ساز بشر دارد که ممکن است همه یا یکی از ساحت‌های سخت‌افزاری، نرم‌افزاری و انسان‌افزاری جامعه را دچار اختلال کند، از کار بیندازد یا عملکرد آنها را به شدت کاهش دهد. برای مثال کرونا یکی از بحران‌های ملی محسوب می‌شود که جان عده‌ای از انسان‌ها را گرفته، زندگی بسیاری از مردم را به صورت منفی تحت تأثیر قرار داده، عملکرد اقتصادی کشور را به شدت مخدوش ساخته است. برای کاهش اثرات منفی چنین بحران‌هایی در سطح ملی باید دستگاه حکمرانی رهبری بحران شکل گیرد که کارویژه‌های اصلی می‌تواند:

- ≠ تدوین رسالت، چشم‌انداز و اهداف غایی مواجهه با بحران
- ≠ شکل‌دهی خط‌مشی‌ها و قواعد حاکم بر فضای مواجهه با بحران
- ≠ انتظام‌بخشی به اخلاق اجتماعی متناسب با بحران
- ≠ تضمین پایداری شهروندان به منویات هیأت حاکمه راهبری بحران

≠ انسجام بخشی به همکاری های بین بخشی برای راهبری بحران

این کارویژه ها ممکن است در یک سازمان، وزارت خانه، یا ستاد خاصی انجام شود. همانطور که حکمرانی رهبری بحران کرونا در "ستاد ملی مبارزه با کرونا" به ریاست رئیس جمهور اعمال شده است. برای تحقق دستاوردهای مورد نظر ستاد حکمرانی راهبری بحران باید خط مشی ها، قواعد کلی مصوب در دستگاهی به نام مدیریت بحران که عبارتست از "فرونشانی و ضربه گیری اولیه ریسک های بحران، آمادگی برای مقابله با بحران، واکنش به بحران، بهبود و بازیابی اثرات حاصل از بحران" جنبه عملی تر به خود بگیرد. مراحل مدیریت بحران در پرتو کارویژه های اصلی مدیریت یعنی "پیش بینی و برنامه ریزی اجرایی خط مشی ها، سازماندهی چیدمان اداری مواجهه با بحران، فرماندهی یا جهت دهی دستگاه اداری در راستای چشم انداز رهبری بحران، هماهنگی بین بخشی برای راهبری بحران، اعمال کنترل میزان تحقق دستاوردهای هیأت حاکمه حکمرانی رهبری بحران" در عمل اجرایی می شود.

بر این اساس، مدیریت بحران با در پیش گرفتن انواعی از راهبردها، خط مشی های حکمرانی رهبری بحران را در عمل اجرا می کند. برای مثال پیش بینی تخت های بیمارستان ها، سازماندهی بیمارستان، منابع مالی، نیروی انسانی در مدیریت بحران کرونا می تواند انجام شود. اما همه این برنامه ها در بخش مدیریت، زمانی جنبه عملی به خود می گیرد که بر شهروندان تست تشخیص کرونا اجرا شود، بیماران در بیمارستان بستری می شوند، بیماران بهبود یافته مرخص شوند، پرستاران به بیماران رسیدگی کنند، پزشکان بیماران را معالجه کنند، داروخانه ها دارو را در اختیار بیماران قرار دهند و ... این ها مظاهر عملی تجلی سطح سوم بحران داری یعنی "فعالیت های عملیاتی در زمان بحران" است که بر اساس "مجموعه ای از رویه ها، آئین نامه ها، دستورالعمل ها و پروتکل ها" انجام می شود.

نویسنده این عمل یعنی پیوند "حکمرانی بحران، مدیریت بحران، فعالیت های عملیاتی در زمان بحران" را بحران داری نامیده است. و حوزه مطالعاتی بحران داری را "مطالعه علم، هنر و صنعت پیوند سه رکن مورد اشاره برای تحقق اهداف رفع بحران تعریف می کند". بحران داری ظرفی است جامع که همه سه این عنصر اصلی مواجهه با بحران (برای مثال کرونا) را در بر می گیرد. مطالعه این عمل یعنی بحران داری منجر به شکل گیری علم و دانش بحران داری خواهد شد. این دانش محتوای این سه عنصر و حلقه ی ارتباطی این سه را به تصویر خواهد

کشید. بر این اساس بحران‌داری را می‌توان هم عمل، هم هنر و هم مهارت ظریفه‌ای دانست که در پرتو حکمت، تجربه، شهود می‌تواند حاصل شود. اما به طور کلی فرایند بحران‌داری که فرآیندی پویا و مستمر تصور می‌شود متأثر از ارزش‌های ملی، سیستم‌های ملی و محیط بین‌الملل خواهد بود.

نویسنده این ایده را برای نخستین بار با همکاری جناب آقای دکتر علی فرازمنند استاد برجسته دانشگاه فلوریدا در مجله "International Journal of Public Admonition" در مقاله‌های تحت عناوین ذیل مطرح کرده است.

- ≠ Crisismanship under the most severe sanctions: Lessons learned from the Iranian government's responses the Covid-19.
- ≠ Iranian government responses to the corona virus Pandemic (Covid-19): and empirical analysis.

بر این اساس نگاهی جزیره گونه به سه عنصر پیوسته بهم و پویای بحران‌داری در این ایده نظری حالتی منسجم به خود خواهند گرفت و دانش تولیدی در قالب بسته‌ای بنام دانش بحران‌داری تولید خواهد شد. محققان و دانش‌پژوهان می‌توانند این حوزه مطالعاتی جدید را مد نظر قرار دهند.

منابع

- Farazmand, A., Danaeeafird, H. (2021a). Iranian government's responses to the coronavirus pandemic (COVID-19): an empirical analysis. *International Journal of Public Administration*, doi.org/10.1080/01900692.2021.1903926
- Farazmand, A., Danaeeafird, H. (2021b). Crisismanship Under the Most Severe Sanctions: Lessons learned from the Iranian government's responses to the COVID-1. *International Journal of Public Administration*, doi.org/10.1080/01900692.2021.1931315
- Rosenthal, Uriel. 1998. Future Disasters, Future Definitions. In *What Is a Disaster? Perspectives on the Question*, edited by Enrico Quarantelli, 146–60. London: Routledge.

حسن دانائی فرد

سر دبیر